

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการวิจัย

การเกษตรกรรมแผนใหม่ หรือเกษตรกรรมเคมี เป็นระบบการเกษตรที่มุ่งเน้นการใช้สารเคมี จำพวกปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อที่จะเพิ่มผลผลิตเน้นในด้านการส่งออกเน้นการใช้เครื่องจักรกลเป็นระบบการเกษตรที่เน้นการลงทุนจำนวนมาก ผลกระทบที่ตามมาเกิดความเสียหายทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การเห็นตัวอย่างพิษภัยของการใช้สารเคมีและผลเสียที่เกิดขึ้นในการผลิตภาคการเกษตร ทำให้ผู้คนเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมี และมาจากกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นที่ต้องการของตลาดมาก ภาคเหนือมีเกษตรกรทำการเกษตรลักษณะนี้หลายราย อย่างไรก็ตาม การทำการเกษตรในลักษณะนี้มีใช้ว่าจะประสบความสำเร็จทุกราย บางรายต้องล้มเลิกไป หลายรายกลับมาใช้สารเคมีในบางส่วนของกระบวนการผลิต เพราะทนกับสภาพขาดทุนไม่ไหว ประกอบกับการขาดเทคนิควิถีทางการผลิต ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ผลิตผักปลอดสารพิษโดยไม่ใช้สารเคมีช่วยในการผลิตเลย แต่อาศัยเทคนิควิธีการต่างๆทางธรรมชาติ และภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกษตรกรมีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการผลิต จนประสบความสำเร็จ จากประเด็นดังกล่าว จึงนำไปสู่การศึกษาระบบการผลิตผัก 3 ระบบ และปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกร การวัดปัจจัย ประกอบไปด้วย 8 ตัวแปร คือ ระดับการศึกษา เพศ อายุ ต้นทุน การเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้ของนักวิชาการเกษตรหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ข้อมูลข่าวสารทางการผลิตผักปลอดสารพิษที่เกษตรกรได้รับ การคำนึงถึงสุขภาพของเกษตรกร และการคำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภค ซึ่งสอบถามเกษตรกรจำนวน 105 ตัวอย่าง

ในการศึกษารุ่นนี้ จำแนกระบบการผลิตผักของเกษตรกรออกเป็น 3 ระบบ คือ 1) ระบบการผลิตผักปลอดสารพิษ 2) ระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้ว และ 3) ระบบการผลิตผักแบบใช้สารเคมี

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรด้วยแบบสอบถามนั้น จะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการสถิติเชิงบรรยาย นอกจากนั้นแล้วยังจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ถดถอยมัลติโนเมียลลอจิสติก (Multinomial logistic regression) ซึ่งออกแบบเพื่อใช้ในสถานการณ์ที่ตัวแปรตามมีค่า 3 ค่า

ลักษณะการผลิตผักทั้ง 3 ระบบของเกษตรกรกล่าวได้ดังนี้

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 60 ใช้แหล่งน้ำในการเพาะปลูกจากชลประทาน เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 ใช้แหล่งน้ำในการเพาะปลูกจากชลประทาน และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 ใช้แหล่งน้ำในการเพาะปลูกจากชลประทานเช่นกัน

การเตรียมแปลง เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 45.7 ใช้วิธีการไถพลิกดินตากแดดอย่างน้อย 7 วัน เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.6 ใช้วิธีการไถพลิกดินตากแดดอย่างน้อย 7 วันก่อนการเพาะปลูก และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 ใช้วิธีการไถพลิกดินตากแดดอย่างน้อย 7 วันก่อนการเพาะปลูกเช่นกัน

แรงงานในการเตรียมดิน เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.7 ใช้แรงงานมนุษย์ในการเตรียมดิน เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.4 ใช้แรงงานมนุษย์ในการเตรียมดิน และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 82.9 ใช้แรงงานมนุษย์ในการเตรียมดินเช่นกัน

ประเภทดินในแปลง เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ประเภทดินในแปลงมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายถึงร้อยละ 60 เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ประเภทดินในแปลงมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายถึงร้อยละ 80 และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ประเภทดินในแปลงมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายเช่นกัน ร้อยละ 68.6

ความอุดมสมบูรณ์ของดิน เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ แปลงปลูกมีความอุดมสมบูรณ์ของดินในขั้นดีมากถึงร้อยละ 76.5 เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ แปลงปลูกมีความอุดมสมบูรณ์ของดินในขั้นเลวมากถึงร้อยละ 58.3 และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ แปลงปลูกมีความอุดมสมบูรณ์ของดินในขั้นพอใช้ร้อยละ 42.1

แรงงานในการผลิตผัก เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.7 จ้างแรงงานมาจากภายนอก ส่วนใหญ่จะจ้างมาในช่วงเตรียมแปลงก่อนการเพาะปลูกและในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต (แปลงใหญ่) เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.7 จ้างแรงงานมาจากภายนอก และเกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.4 จ้างแรงงานมาจากภายนอกเช่นกัน

การจัดประเภทผัก เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.7 ไม่มีการจัดประเภทผักก่อนการเพาะปลูก ถ้าที่ดินอุดมสมบูรณ์มีน้ำใช้ตลอดปี เกษตรกรจะปลูกพืชหมุนเวียนสลับสับเปลี่ยนเอง และส่วนใหญ่จะปลูกในฤดูหนาว เนื่องจากฤดูอื่นมีหมักดินรบกวน เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.7 ไม่มีการจัดประเภทผักก่อนการเพาะปลูก และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.1 ไม่มีการจัดประเภทผักก่อนการเพาะปลูก เช่นกัน

การใช้ปุ๋ย เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 48.6 ใช้ปุ๋ยคอกผสมกับปุ๋ยเคมี (ยูเรีย) ในปริมาณที่เหมาะสม เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 ใช้ปุ๋ยเคมี (21-0-0, 15-15-15, 16-20-0, 8-24-24, 13-13-21) และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.1 ใช้ปุ๋ยเคมี (21-0-0, 15-15-15, 16-20-0, 8-24-24, 13-13-21)

วิธีการกำจัดวัชพืช เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.7 จะใช้วิธีถอนวัชพืชโดยการใช้มือ เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.7 ใช้สารเคมีในการฉีดพ่นทำลาย และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.1 ใช้สารเคมีในการฉีดพ่นทำลาย

วิธีการกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.6 ใช้สารสกัดจากพืชในการกำจัด เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.3 ใช้สารเคมีจำนวนมากในการกำจัดศัตรูพืชและเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 100 ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

การเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.4 ใช้มือเด็ดและตัดด้วยมีดหรือกรรไกร ขึ้นอยู่กับประเภทของผัก เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เลิกผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 ใช้มือเด็ด และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 ใช้มือเด็ด

การเก็บรักษาผลผลิต (ผัก) ก่อนจัดจำหน่าย เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 82.9 จัดเก็บผักในตะกร้าหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อรอการจำหน่าย เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.7 จัดเก็บผักในตะกร้าหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อรอการจำหน่าย และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.1 จัดเก็บผักในตะกร้าหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อรอการจำหน่ายเช่นกัน

แหล่งจำหน่ายผัก เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.7 จะจัดจำหน่ายผลผลิตผักปลอดสารพิษเองในท้องถิ่น (ตลาดชุมชน) เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงแปลงผัก (ขายเหมา มีผลผลิตในปริมาณมาก) เกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.1 มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงแปลงผัก (ขายเหมา มีผลผลิตในปริมาณมาก)

วิธีการจัดจำหน่ายผัก เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 เกษตรกรจะขายปลีกภายในชุมชน หรือตามตลาดผักปลอดสารพิษทั่วไป เกษตรกรระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้วส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.3 เกษตรกรจะขายส่งผลผลิตและรับเงินจากพ่อค้าคนกลางทันที และเกษตรกรระบบการปลูกผักแบบใช้สารเคมีส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 เกษตรกรจะขายส่งผลผลิตและรับเงินจากพ่อค้าคนกลางทันที

ผลการศึกษาถึงสาเหตุที่เกษตรกรไม่ปลูกผักปลอดสารพิษ และเลิกผลิตผักปลอดสารพิษหันมาผลิตผักแบบเคมีแทน จากเกษตรกร 70 รายในกลุ่มของระบบการปลูกผักปลอดสารพิษแต่เล็กผลิตแล้ว และระบบการผลิตผักแบบใช้สารเคมี จากการลงไปเก็บข้อมูลและสอบถามเกษตรกร ทำให้พบข้อสรุปถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรทั่วไป ไม่ให้ความสนใจในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก) หรือเกษตรปลอดพิษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นของการผลิตผักปลอดสารพิษ ซึ่งมีดังนี้

เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ความชำนาญในการผลิตผักปลอดสารพิษร้อยละ 85.71 และคิดว่ากรรมวิธีในการผลิตยุ่งยาก ร้อยละ 27.14 เนื่องจากเกษตรกรมักจะชอบทำงานที่ง่ายๆ ง่ายๆ ชอบทำงานตามความประเพณี และความเคยชิน มากกว่าการใช้ความรู้ เคยทำอะไรก็ทำอย่างนั้น ไม่พยายามพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง มีแต่หวังพึ่งคนอื่น หรือมีความรู้บ้าง แต่ไม่ซาบซึ้งในคุณค่าของปุ๋ยอินทรีย์ และการผลิตอาหารที่ปลอดภัย เพื่อการบริโภคหรือเพื่อขาย และยังพบปัญหาในการกำจัดแมลงศัตรูพืช ร้อยละ 64.29 ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญอีกด้วย

เกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจำนวนมากขาดองค์ความรู้ในเรื่องการทำการและวิธีการ ขั้นตอนในการผลิตสารสกัดที่สามารถใช้ทดแทนสารเคมี ร้อยละ 12.86 เนื่องจากเกษตรกรไม่ใฝ่หาความรู้ในการหา สร้าง และพัฒนาระบบการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก) ไม่มีวัสดุอินทรีย์ที่ สะดวก หรือใช้ได้ทันที ไม่จัดระบบ วางแผนชีวิต และระบบการเกษตรให้มีปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้ใน คราวเรือน ไม่ค้นหาแหล่งวัสดุที่ใช้ทำปุ๋ยอินทรีย์

ต้นทุนในการผลิตสูง ร้อยละ 32.86 เนื่องจากการจัดหาวัตถุดิบ ปังจี้ที่นำมาใช้ในการผลิตใน ช่วงแรก เช่น เมื่อจะใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก) ก็คิดแต่จะซื้อจากผู้อื่น ซึ่งทำให้รู้สึกว่ แพง กว่า การใช้ปุ๋ยเคมี เพราะต้องใช้ในปริมาณมากกว่า จึงจะได้ผลเท่ากัน โดยเฉพาะในปีแรก ๆ หลังจากคิด เลื่อมโทรมจากการใช้ปุ๋ยเคมีมานาน ผลผลิตต่อไร่ น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ การผลิตผักแบบเคมี ร้อยละ 27.14 อีกทั้งยังขาดประสบการณ์และความรู้ด้านการตลาด ร้อยละ 27.14 และการบริโภคผักปลอด สารพิษยังมีน้อย ร้อยละ 10.00 เนื่องจากผู้บริโภคขาดความเข้าใจในประโยชน์และผลที่ได้รับจากการ บริโภคผักปลอดสารพิษ

ปัญหาเหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญที่เราจะต้องช่วยกันระคับประคองให้เกษตรกรโดยทั่วไปได้ เข้าใจตัวเอง รู้ปัญหาและขีดจำกัดที่เกิดขึ้นในระบบการผลิตทางการเกษตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อการ แก้ไขอย่างถูกต้องทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ปังจี้ที่มีผลต่อการยอมรับการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกร ประเด็นที่สำคัญที่ค้นพบใน การศึกษานี้ก็คือ การ ได้ค้นพบว่า จำนวนครั้งที่เกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร และความบ่อยในการ พบปะเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นปังจี้ที่ทำให้เกษตรกรเลือกระบบการผลิตผัก ปลอดสารพิษ ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตผักปลอดสารพิษนั้นเกษตรกรต้องมีความรู้และใช้วิธีการผลิตที่ เหมาะสมจึงจะประสบความสำเร็จได้ การ ได้รับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกรเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ใน ขณะเดียวกันการปลูกผักในระบบปลอดสารพิษมักมีปัญหาทั้งด้านการผลิตและการตลาดซึ่งเกษตรกร ต้องการคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง การที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้าไปพบปะ กับเกษตรกรบ่อยครั้งจึงช่วยให้เกษตรกรสามารถทำการผลิตผักปลอดสารพิษได้อย่างมั่นใจ สำหรับตัว แปรอื่นๆ อันได้แก่ ระดับการศึกษา เพศ การคำนึงถึงสุขภาพของเกษตรกรและการคำนึงถึงสุขภาพของ ผู้บริโภค นั้นไม่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ

ข้อเสนอแนะและความต้องการของเกษตรกร มีดังนี้

1. ควรจัดให้มีการประชุม พบปะสังสรรค์พูดคุยระหว่างเกษตรกร หรือสมาชิกในกลุ่มให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
2. เพื่อลดความเสี่ยงทางด้านราคาของผัก เกษตรกรควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรและแม่ค้าระดับท้องถิ่น เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านความเสี่ยง ราคา และโอกาสในการผลิตของผักชนิดต่างๆในแต่ละช่วงเดือน
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิจัย หรือนักส่งเสริมการเกษตรควรเข้ามาให้ความรู้ และฝึกอบรมเกี่ยวกับขั้นตอน วิธีการปลูกผักปลอดสารพิษ รวมไปถึงผลประโยชน์ที่เกษตรกรและผู้บริโภคจะได้รับ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกร
4. ควรมีการติดตามเยี่ยมเยียนดูแล และประเมินผลการปฏิบัติงานของเกษตรกรในแต่ละกลุ่ม แต่ละรายอย่างสม่ำเสมอจากเจ้าหน้าที่
5. รัฐบาลควรเข้ามาให้การช่วยเหลือเกษตรกรในด้านปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นช่วยให้เกษตรกรมีพันธุ์ผักที่ดีในการปลูกแล้ว ยังช่วยลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกรได้อีกด้วย
6. เกษตรอำเภอ ควรจัดให้มีการอบรมการผลิตปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพให้กับเกษตรกร เพื่อใช้ในการดูแล บำรุงรักษาผลผลิตผักปลอดสารพิษ

4.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการอันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ รวมทั้งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า ต้นทุนที่ต่ำลงมีผลต่อการยอมรับการผลิตผักปลอดสารพิษ ดังนั้นเกษตรกรหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรช่วยกันลดต้นทุนการผลิตผักให้ต่ำลง โดยที่ม่มีการอบรมการผลิตน้ำหมักจากธรรมชาติ (เศษอาหารในครัวเรือน ใบไม้ หญ้าแห้ง เป็นต้น) รัฐบาลแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์ในการผลิตบางอย่าง เช่น พลาสติกคลุมแปลง มุ้งไนลอน เทปกาว เป็นต้น เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล ซึ่งจะเป็นการง่ายต่อการได้รับความช่วยเหลือ

2. จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า อายุของเกษตรกรที่มากขึ้นมีผลทำให้เกษตรกรหันมาปลูกผักปลอดสารพิษมากยิ่งขึ้น โดยที่เกษตรกรนั้นตระหนักถึงสุขภาพอนามัยของตนเอง และผลจากการใช้สารเคมีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจะมีผลต่อตนเอง ครอบครัวและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นแล้วเกษตรกรยังได้รับความมั่นใจว่า การที่ตนหันมาปลูกผักปลอดสารพิษนั้นจะมีร่างกายที่แข็งแรงขึ้น โรคภัยไข้เจ็บลดน้อยลง ไม่มีอาการหน้ามืด วิงเวียนศีรษะ ปัญหาโรคผิวหนังก็จะไม่เกิด และมีความมั่นใจว่าตนไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกาย ดังนั้นรัฐจึงควรมีการประสานงานและร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานเขตจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย เป็นต้น ในการรณรงค์ให้เกษตรกรและผู้บริโภคหันมามองถึงอันตรายและให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากสารเคมีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์จากการผลิตและบริโภคผักปลอดสารพิษด้วย

3. จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า จำนวนครั้งในรอบปีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้าไปพบปะเกษตรกร เป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรยอมรับการผลิตผักปลอดสารพิษ กล่าวคือ เกษตรกรที่ได้พบปะกับเจ้าหน้าที่บ่อย จะมีการยอมรับการปลูกผักปลอดสารพิษ ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้ในหลายๆด้าน เช่น ความรู้ ข้อมูล วิธีการและเทคนิคในการปลูกผักปลอดสารพิษ และช่วยแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้ดีกว่าการที่เกษตรกรจะต้องแก้ไขปัญหาในเรื่องที่ตนไม่ถนัดด้วยตนเอง ดังนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ในการผลิตผักปลอดสารพิษแก่เกษตรกร และมีการติดตามเยี่ยมเยียนกลุ่ม ประเมินปัญหาอุปสรรค สถานการณ์กลุ่ม เพื่อให้มีการพัฒนา และแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นแล้ว ยังต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดการดูแลตลาดให้มากขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ รมรงค์ให้มีการบริโภคผักปลอดสารพิษให้มากขึ้น ด้วยการบอกถึงคุณประโยชน์ที่ผู้บริโภคจะได้รับจากการบริโภค นอกจากนั้นแล้วยังควรให้ความสนใจในเรื่องของกลไกทางด้านราคาผักด้วย

4. จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า จำนวนครั้งในการได้รับข้อมูลข่าวสารการผลิตผักปลอดสารพิษในรอบปี เป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรยอมรับการผลิตผักปลอดสารพิษ เนื่องจากการผลิตผักปลอดสารพิษนั้นเกษตรกรต้องมีความรู้และใช้วิธีการผลิตที่เหมาะสมจึงจะประสบความสำเร็จได้ การได้รับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกรถือได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี และสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรทำการผลิตผักปลอดสารพิษได้อย่างมั่นใจ และถูกต้องเหมาะสม นั่นคือ ทางการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจะมีการชักชวนและทำการพัฒนาระบบการให้ข่าวสารให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและแพร่หลาย โดยเน้นที่แหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ นั่นคือ เพื่อนเกษตรกร เกษตรกรมีโอกาสได้รับข่าวสารต่างๆจากเพื่อนเกษตรกรด้วยกันมากกว่าแหล่งอื่นๆ ทั้งนี้เพราะสภาพ

ความเป็นอยู่และลักษณะของอาชีพมีความเอื้ออำนวย การพัฒนาด้านข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ถึงผู้รับ (เกษตรกร) อย่างแท้จริงจึงควรพิจารณาถึงแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังกล่าว นอกจากนั้นแล้วแหล่งข้อมูลจากสื่อต่างๆก็สำคัญเช่นกัน เช่น จากโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ เป็นต้น

4.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาปัจจัยบางประการเท่านั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ เพิ่มเติมที่น่าจะมีผลต่อการยอมรับการปลูกผักปลอดสารพิษ เช่น จำนวนพื้นที่ศัตรูพืช ปัจจัยการผลิต ประสิทธิภาพในการทำการเกษตร ชนิดของผักที่เกษตรกรปลูก ราคาผลผลิตต่อไร่ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลปรับปรุงวิธีการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. การศึกษาครั้งต่อไปควรมีศึกษา ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกผักปลอดสารพิษในเขตพื้นที่อื่นๆบ้าง เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ผลเป็นส่วนรวมมากยิ่งขึ้น
3. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาถึงสาเหตุของการเลือกที่จะปลูกผักปลอดสารพิษของเกษตรกร